

Összefoglaló

Ez a disszertáció a fókusz kiosztásának kétféle lehetőségét vizsgálja a kínai mandarin nyelv *shi...de* hasítékos szerkezeteiben, amikor az alany megelőzi a *shi*-t. Egy átfogó empirikus vizsgálat során – amely számos mondattípust lefed, beleértve az egyszerű tranzitív szerkezeteket, egyszerű ditranzitív mondatokat, valamint különféle soros igeszerkezeteket (különösen a *song* 'küld' típusú datív ditranzitív és a *yong* 'használ' típusú instrumentális SVC-ket) – a dolgozat részletes képet ad arról, hogyan oszlik el a fókusz a *shi...de* hasítékos szerkezetekben.

Az eredmények azt mutatják, hogy a korábbi szakirodalommal ellentétben a *shi* utáni pozíció sokkal rugalmasabb fókuszhozzárendelést tesz lehetővé. A fókusz nemcsak a T fejhez legközelebb álló maximális kifejezésre, hanem annak alkotóelemeire is irányulhat. Ezek lehetnek igei szegmensek vagy különféle argumentumtípusok (pl. téma, cél, haszonélvező, eszköz), feltéve, hogy az adott kifejezés *in situ* marad a T fejhez közvetlenül kapcsolódó maximális kifejezésen belül, és proszódiai hangsúlyt kap. Ezzel szemben a *de* utáni pozíció korlátozottabb, ám a dolgozat kimutatja, hogy a direkt objektumokon túl más névszói elemek – például témák, célok, eszközök – is megjelenhetnek ebben a pozícióban.

Erteschik-Shir (1997) fókuszstruktúra-elméletét követve azt javaslom, hogy a *shi* a *shi...de* szerkezetekben a T funkcionális fej lexikai megvalósulása a fő mondattörzsben. Pontosabban, miután a mondat hierarchikus szerkezete szintaktikailag felépült, a *shi* T lexikai exponentjeként kerül beillesztésre, és közvetlenül betáplálódik a PF és szemantikai interfészekre. A PF-en a *shi* proszódiai hangsúlyt rendel a T-hez szintaktikailag legközelebbi maximális kifejezéshez, amely ezáltal kijelölt fókuszpozícióvá válik. Fontos, hogy a proszódiai fókusz akár a kifejezés részeire is irányulhat, lehetővé téve szűk fókuszolvasatokat. A *shi* utáni fókuszhoz társuló kizáró implicatúra nem a lexikai szemantikából származik, hanem a szintaxis által létrehozott szerkezeti konfigurációból, amely a PF-en realizálódik – ez alátámasztja azt a nézetet, hogy az implicatúra diskurzusvezérelt és konstrukcióspecifikus.

A *de* utáni névszói fókuszpozíciót elsősorban a Lokális Átrendeződés (LD) nevű, poszt-szintaktikus morfológiai művelet eredményeként értelmezem a Disztribuílt Morfológia keretében. Az LD a szintaktikai szerkezet felépülése után lép működésbe, kizárólag a morfológiai elemek lineáris sorrendjét módosítva, anélkül, hogy hatással lenne a szintaktikai szerkezetre vagy a szemantikai interpretációra. A megfigyelések szerint csak azok a névszói

elemek kerülhetnek a *de* utáni pozícióba, amelyek lineárisan közvetlenül egy igei elem és a *de* között helyezkednek el. Mivel az LD pusztán morfológiai természetű, nem járul hozzá a PF–LF interfészen megvalósuló fókuszértelmezéshez, és így önmagában nem biztosítja a fókuszolvasatokat vagy azok implikációit. Azt javaslom, hogy a *de* utáni fókuszolvasat csak akkor keletkezik, ha az alapértelmezett fókuszpozíció (*shi* utáni) nem alkalmas a fókusz hozzárendelésére (pl. mert csak egy fej szintű elemet tartalmaz).

A dolgozat középpontjában az a felismerés áll, hogy a mandarin *shi...de* fókuszszerkezetek egyedi betekintést nyújtanak abba, hogyan valósulhat meg a fókusz poszt-szintaktikusan. A *de* utáni fókuszpozíció a szintaktikai linearizáció után, morfológiai szinten valósul meg, míg a *shi* utáni fókuszpozíció egy szintaktikailag kijelölt konfigurációt tükröz, ahol a T fej lexikai exponentje (*shi*) közvetlenül kapcsolódik a PF-hez és a szemantikai interfészhez. Ez a szerkezet meghatározott fókusztartományt hoz létre, amely diskurzusvezérelt kizáró implikációt eredményez – nem a lexikai szemantika terméke, hanem konstrukcióspecifikus hatás a szintaxis–proszódia–diskurzus interfészen.

A mandarin nyelv széles körű szintaktikai stratégiákat alkalmaz a ditranzitív szerkezetek kódolására – beleértve az applikatív struktúrákat, mellékmondszerű konfigurációkat és kis mondatos elemzéseket. Ez a strukturális sokféleség jelentős rugalmasságot tesz lehetővé abban, hogyan térképezi fel a szintaxis a proszodiát, különösen a fókuszértelmezés tekintetében a *shi...de* konstrukciókban.

A dolgozat azt is kimutatta, hogy a mandarin lehetővé teszi a fókusz hasítékos szerkezetek egytagmondatos elemzését, egy *shi*-szerű kopulaelem és több lexikai ige egy mondatbeli együttállásán keresztül – amit a nyelv tipológiai sorosító jellege tesz lehetővé. Ellentétben az angollal, ahol a fókuszhasítékos szerkezetek jellemzően kéttagmondatos szerkezetet igényelnek (mivel a T és a finit ige között szigorú egy-az-egyhez megfeleltetés van), a mandarin lehetővé teszi, hogy több igei fej egyetlen T alatt reprezentálódjon. Ez a szerkezeti tulajdonság megnyitja az utat az egytagmondatos fókuszhasítékos stratégiák előtt a sorosító nyelvekben.

Az itt javasolt elemzés szerint a *shi* a T lexikai exponentjeként értelmezendő, amely a finitusságot jelöli. Fontos, hogy jelenléte nem zárja ki más finitus igealakok megjelenését ugyanabban a mondatban. Ez egy általánosabb előrejelzéshez vezet, amelyet Xing & den Dikken (2025) is megfogalmaztak a mandarin eredményes szerkezeteinek kontextusában: csak a sorosító

nyelvek többigés szerkezeteiben – ahol több igei fej is reprezentálható egyetlen T alatt – vezethet produktív módon egytagmondatos szintaxishoz. Ugyanakkor ez az előrejelzés aszimmetrikus: nem minden sorosító nyelv várhatóan rendelkezik egytagmondatos kopula fókuszszerkezetekkel. Az a megfigyelés, miszerint az adjunkció mérete változhat (amint azt a *yong*-instrumentális szerkezetek is mutatják), alátámasztja ezt az aszimmetriát, és független bizonyítékként szolgál Kayne (1994) univerzális bal oldali adjunkció hipotéziséhez.

Összefoglalva, ez a dolgozat nemcsak mélyebb megértést nyújt arról, hogyan működik a fókuszrendszer a mandarinban – különösen, hogyan képesek a *shi...de* szerkezetek poszt-szintaktikusan fókuszt megvalósítani és lehetővé tenni az *in situ* fókuszértelmezést a szintaxis–prosódia interfészen –, hanem azt is bemutatja, hogyan alkalmazhat a mandarin, mint sorosító nyelv, egytagmondatos stratégiát a kopula fókuszszerkezetek kifejezésére. Tágabb értelemben az eredmények hozzájárulnak ahhoz az elméleti kérdéshez is, hogy a tipológiai különbségek – például a sorosító és nem sorosító nyelvek közötti kontraszt – miként alakítják a fókusz megvalósításának strukturális lehetőségeit. Különösen azt sugallják, hogy az egytagmondatos kopula fókuszszerkezetek elérhetősége attól függhet, hogy az adott nyelv megengedi-e az igesorosítást – ezáltal kibővítve a fókuszstratégiák és azok grammatikai alapjai körüli tipológiai tájat.